

מערבית כמו ארצות-הברית או אוסטרליה. בוודאי לא על אומה אתיאסטית. היא רצתה בתחייתו של "הבית השני" בלבוש מודרני, במדינה דתית-לאומית. לא "מדינת היהודים", נוסח הרצל, אלא "מדינת יהודית".

ההתנגשות בין שתי המגמות היתה במידה רבה בלתי-מודעת. אם צפה מדי פעם על פני התודעה, היא טושטשה בפשרה, תוך שימת טלאי על גבי טלאי. ארגנטינה ואוגנדה נפסלו לטובת פלשתינה, שנקראה כעבור זמן-מה ארץ-ישראל. הדגל החילוני של הרצל — שיבעת כוכבי-הזהב, המסמלים את שבע שעות-העבודה — נפסל לטובת דגל כחול-לבן שנגזר מן הטלית, ובמרכזו מגן-דוד שנקלח מבית-הכנסת ומבית הקברות. עצם השם "ציונות" נלקח מן המילון הדתי. אין זה שם של אחת הגבעות בירושלים, אלא שם של אידיאל דתי.

אולם בעוד שהלאומיות הדתית השתלטה על עולם הסמלים של הציונות, נקבע עולם-המעשים שלה על-ידי המגמה הלאומית-חילונית, האתאיסטית והסוציאליסטית.

כל ההישגים האנתוניים של הציונות — ההתיישבות העובדת, הקיבוץ, המושב, ההסתדרות — היו חילוניים. בשלמותם או בעיקרם. הרצל עצמו, זאב ז'בוטינסקי, חיים

"מילה" אחת, אך היה יכול לשאת אשה מבנות ה"מילה" שלו אשר חיה בקצה השני של הקיסרות, במרחק של אלפי קילומטרים.

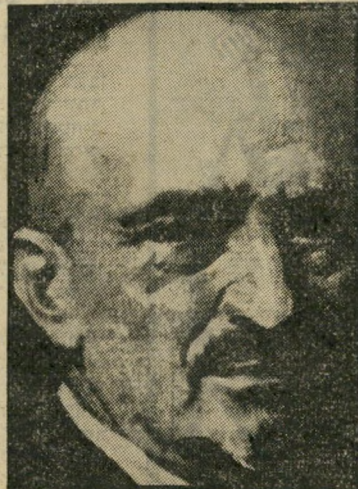
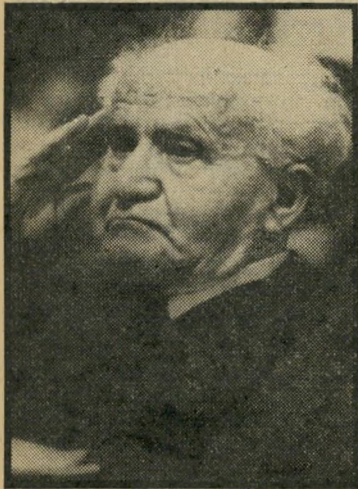
מן הממלכה העות'מאנית עבר מישטר מדינת-תרבותי זה במישרין, דרך המנדט הבריטי, אל ספרד-החדשה של מדינת-ישראל.

שילטון בתי-הדין הדתיים של העדות הדתיות על חיי-האישות בירושלים של תש"ם הוא המשך ישיר למושטר שהיה קיים בה כבר ביום שבו נתקבל בה אלכסנדר מוקדון כגואל וכמושיע.

עם דחי נורמלי

העם ה"יהודי" — להבדיל מבני-ישראל הקדומים — נולד לתוך עולם זה של לאומים-דתיים, ותרם בעצמו תרומה מכרעת לגיבושו הרוחני. עם זה נולד כגלות בכלל, בין חורבן "הבית הראשון" והקמת "הבית השני".

אנשי-החיל, האצילים ובעלי-המלאכה (החרש והמסגר), שהגלו על-ידי נבני-

בנימין זאב הרצל, חיים זיצמן, דויד בן-גוריון: כולם היו אתיאסטים. כולם רצו בחברה חילונית

וייצמן, ברל כצנלסון ודויד בן-גוריון היו כולם אתיאסטים מושבעים, ששילמו לכל היותר מס-שפתיים לדת, כאשר הנוחיות המדינית-הטכסטית חיבה זאת. הקיצוני שבם היה דווקא ז'בוטינסקי, שהירשה לשרוף את גופתו, ושדחה את תרבות יהודי המזרח בשל התנגדותם להפרדת הדת מן המדינה. כאשר קמה מדינת-ישראל, אפשר היה לצפות בכיטחון כימעט מוחלט לכך שתתגבש בה אימה חילונית מודרנית — סוציאליסטית או קפיטליסטית — שלא תהיה שונה במהותה מן האומה האמריקאית, הבריטית או הצרפתית.

אומה של כילאים

תחת זאת היתה ההתפתחות במדינת הפוכה — לא קדימה, אלא אחורה. לא לעבר חברה לאומית או אחר-לאומית מודרנית וחילונית, אלא לעבר לאום דתי, תיאוקרטי, שבו נוצרת זהות מוחלטת בין מדינה, דת ולאום.

מזכור שאי-אפשר לכוונן בסוף המאה ה-20 לאום מן הסוג ששיגע במאה השנייה. תחת זאת הוקך ומתגבש יצור-כילאיים — אומה מודרנית הכפופה למושגים שהיו מיושנים כבר בתום ימי-הביניים; מדינה המחזיקה בעת זבעונה אחת ככלכלה וכצבא שר העידן הגרמי עיני וכעידים מדיניים של ימי המכבים.

הדבר נוצר בהדרגה. במשך שנים ארוכות ניסו רבים להשלות את עצמם שאין זו אלא תופעת-לוואי בלתי-חשובה, מחלת-ילדות של המדינה, פרי של קנוניות מיסלגתיות. הדיעה הכללית היתה שפועלת כאן "כפייה דתית", שאינה אלא תוצאה של מאונן הכוחות בקואליציות המשתנות. כימעט איש לא העלה על דעתו שזוהי תופעה הרבה יותר עמוקה, הנוגעת לשרשי ההווייה הלאומית.

אולם בשנים האחרונות, ובמיוחד בשנת תש"ם, איאפשר היה עוד לשנות באשדות, אלא כמאמץ מודע או בלתי-מודע לעצום את העיניים.

יותר ויותר התגלתה מהותו האמיתית של התהליך. המדינה השתעבדה יותר ויותר לציוני לאומי-דתי, שהתרחק יותר ויותר מכל הגיון רציונלי. האינטרס המעשי הוקרב על מזבח של אמונות מיסטיות. במרכז אירועי שנת תש"ם עמדו מעשים, החלטות, חוקים וסימנות שנגזרו בגלוי את האינטרס הקיומי של המדינה, אך שנבעו מאמונות רחניות-דתיות.

יותר מאשר בכל תקופה קודמת, היה נדמה כי סיסמת ישראל היא "עיצרו את העולם, אני רוצה לרדת". הפער בינה ובין רוב העולם התרחב בגלוי, ובממדים הרייטואליים.

אך ישראל לא רצתה "לרדת". היא רצתה לחזור אחורה — אל ימי "הבית השני".

ישראל לא היתה יחידה בעולם של תש"ם שהלכה בדרך זו. מצפון לה, ובעזרתה הפעילה, קמה מדינה לבנונית-נוצרית, שמקימה שוב לא ראו את עצמם כשייכים לאומה לבנונית רבי-עדתית, אלא ללאום נוצרי החי בלבנון.

באיראן הסמוכה כבר התגשמה תורה זו במלואה, והשליטה את עצמה בעזרת כיתת-היהודים ומעמדה-הסקיילה. באירלנד הצפונית ניסו שני הצדדים היריבים להגיע למצב דומה.

הבעייה הקיומית

תהליך זה היה התופעה העיקרית בחייה של ישראל בתש"ם, ואחת התופעות העיקריות בחיי העולם כולו.

בהשוואה אליו, כל שאר התהליכים, המעשים והמחדלים של ישראל בשנת תש"ם היו מישיניים וספליים. אף אחד מהם אינו מאיים כמהוה על עצם קיומה של ישראל, אף אחד מהם אינו נוגע, כמוהו, לשרשי ההווייה הלאומית ולמהות המיפעל הציוני. משום כך היה ברור כי האישיות המסמלת תהליך זה יותר מכל אחרת היתה האיש — או האשה — של תש"ם.

כדנאצר בירושלים לבבל, היו בני חברה שיבטית, בעלת פולחנים דתיים מקומיים, סגניים-למחצה.

בגלות כבר עברו גוים אלה את המהפכה הרוחנית המכרעת, שהפכה אותה לעם מסוג חדש — לא עוד "בני יהודה", אלא "יהודי דים". לא עוד בני-מקום, אלא אנשי עדה דתית-לאומית.

המעטים שחזרו מבבל לירושלים לא היו מוכנים להתרועע עם ה"שומרונים", צאצאי האוכלוסיה של ממלכת-ישראל, וגם לא עם בני-יהודה שלא הוגלו ושנשארו בארץ. שלא עברו מהפכה זו. הם גירשו את הנשים ה"נוכריות". העם הנבחר היה עם דתי, בכל ימי "הבית השני" ישבו מרבית ה"יהודים" מחוץ לארץ-ישראל, ואילו חלקים גדולים של אוכלוסיות ארץ-ישראל לא היו יהודים.

יהודי בירושלים חש שהוא שייך לאותו הלאום כמו יהודי באנטויה או באלכ-סנדריה, אך הוא היה זר לחלוטין ל"יווני" בקיסריה, ל"שומרוני" בשכם, ל"ערבי" בפטרה, לציוני בעכו.

סיסמה כמו "עם-ישראל השלם בארץ-ישראל השלמה" היתה חסרת-משמעות במציאות זו של לאומים דתיים-נוכריים. בארץ-ישראל ישבו עמים רבים, שכל אחד מהם היה חלק מפורם, ושפשוט במהרה בכל אגן הים התיכון וקידמת-אסיה, כשהוא אלה, אלא האמונה הדתית.

הפורה היהודית לא היתה תוצאה של שואה — "חורבן הבית", גירושים ומעשי דיכוי של הקיסרים אחרי המרדות — אלא היתה תוצאה טבעית של התרחבות העם, שגולד בגולת-בבל, ושפשוט במהרה בכל אגן הים התיכון וקידמת-אסיה, כשהוא מגייר שבטים שלמים בחצי-האי ערב ובקוקוז, מתנחל בכל ערי האימפריה הרומאית, הביזנטית והערבית.

הציבור היהודי, שהשתתף במרד הקנאים אשר הביא לחורבן ירושלים, לא היה אלא חלק קטן של העם היהודי באותם הימים.

העם היהודי המפורז לא היה עם "בלתי-נורמלי". להיפך: במשך מאות בשנים, הוא היה העם הנורמלי בה"א הידיעה. "איי-הנורמלי ליות" שלו התבטאה, לאחר מכן, רק בסירובו להשתנות יחד עם כל העולם.

עם התפשטות שתי הדתות הגדולות, בנות הדת היהודית — הנצרות והאיסלאם — הצטרפו כל העמים לדתות החדשות. כל החלק הצפוני והמערבי של העולם המוכר הצטרף ל"לאום" הנוצרי החדש, וכל החלק הדרומי והמזרחי הצטרף ל"לאום" המוסלמי. רק היהודים שמרו על עצמיותם ועל יצמאותם, בעקשנות שנבעה מאפיינים הדתי-לאומי.

כאשר התחוללה באירופה המהפכה הלאומית המודרנית, בגמר ימי-הביניים, וכאשר הלאומיות תפסה את מקום הדתיות כעיקרון-היסוד של החברה החדשה, הפכו היהודים "בלתי-נורמליים" — לא מפני שהשתנו, אלא מפני ש לא השתנו יחד עם האחרים, קודם לכן נרדפו כבני דתי-מיעוט, שעוררו את זעמם של קנאי דתי-שילטון. עתה עוררו את זעמם של הלאומנים החדשים, שראו יבני לסבוב בקירבם מיעוט לאומי שאינו ניתן לעיכוב ככוריה-היתוך הלאומי.

גוי חדש?

הציונות קמה כתגובה על אתגר זה. אך מן הרגע הראשון התרוצצו בה שתי נשמות שונות, שאי יכלו לדור ככפיפה אחת מכדי לעשות שקר בנפשם. טובי אנשי-הרוח של הדור הראשון, כמו אחדיה-עם ויוסף ברדיצ'בסקי, כבר הבחינו בכך, אם כי במעורפל.

התשובה הציונית האחת היתה זו של תיאודור הרצל, היהודי המתבולל, מעריץ-הגרמנים, האנטי-דתי, ששקל בנעוריו התנצרות אישית וקולקטיבית. כאשר הכריז בספרו "אנחנו עם" התכוון לעם אירופי רגיל — גוי יהודי חדש, חילוני, בלתי-דתי, אירופי, הרבנים, כך הבטיח ביומנו. יוגלו לבתי-הכנסת, כשם שהקצינים יוגלו לקסקטינים. הרצל העדיף את ארגנטינה על פני ארץ-ישראל, מפני שהמשמעות הדתית של הארץ היתה זרה לו לגמרי.

מול החוץ הרצלי הזה של גויי-ככלה-הגויים עמדה ציונות אחרת, שבקעה מלב היהדות המזרח-אירופית, הדתית, לידת-הגטו. זו לא הלמה על חברה אירופית-